

Interview with Clifford Geertz by Neni Panourgia & Pavlos Kavouras

Παρόν και μέλλον ερμηνευτικής ανθρωπολογίας

in: Ελευθεροτυπία (Eleftherotypia, Athens/GR), no ISSN-number, vol. 25
(3. 9. 1999), pp. 8-9

online source:

https://student.cc.uoc.gr/uploadFiles/179-%CE%9A%CE%9A%CE%91102/aritcles%20Geertz_Marcus_Fischer.pdf

Using this text is also subject to the general [HyperGeertz-Copyright](#)-regulations based on the Austrian copyright-law ("Urheberrechtsgesetz 1936", version 2018, par. 40h, par. 42), which - in short - allow a personal, nonprofit & educational (all must apply) use of material stored in data bases, including a restricted redistribution of such material, if this is also for nonprofit purposes and restricted to a specific scientific community (both must apply), and if full and accurate attribution to the author, original source and date of publication, web location(s) or originating list(s) is given ("fair-use-restriction"). Any other use transgressing this restriction is subject to a direct agreement between a subsequent user and the holder of the original copyright(s) as indicated by the source(s). HyperGeertz@WorldCatalogue cannot be held responsible for any neglect of these regulations and will impose such a responsibility on any unlawful user.

Each copy of any part of a transmission of a HyperGeertz-Text must therefore contain this same copyright notice as it appears on the screen or printed page of such transmission, including any specific copyright notice as indicated above by the original copyright holder and/ or the previous online source(s).

Η παρουσία στην Ελλάδα των κορυφαίων αντιπροσώπων της ερμηνευτικής ανθρωπολογίας, στο πλαίσιο των Σεμιναρίων του Εθνικού Ιδρύματος Ερευνών στην Ερμούπολη, μας έδωσε την ευκαιρία να θέσουμε κάποια ερωτήματα γύρω από την ιστορική σύσταση της ερμηνευτικής ανθρωπολογίας και τις προοπτικές της στην εποχή της παγκοσμιοποίησης. Οι Clifford Geertz (Institute of Advanced Study, Princeton), Michael Fischer (MIT), Jaimes Boon (Princeton University) και George Marcus (Rice University), ο καθένας με το δικό του τρόπο και απεικονόμενοι συγκεκριμένα σε ελληνικό κοινό, απάντησαν στην εξής σειρά ερωτημάτων:

Φαίνεται ότι η κοινωνική/πολιτισμική ανθρωπολογία δεν έχει καταφέρει να δημιουργήσει ξεχωριστή θέση στο πλαίσιο αντίληψης του μη εξειδικευμένου κοινού, σε αντίθεση με τη βιολογική ή την αρχαιολογική υπόσταση της ανθρωπολογίας. Πώς ορίζεται η κοινωνική/πολιτισμική ανθρωπολογία και ποια είναι ακριβώς η παρέμβαση της στην ανάλυση του πολιτισμού και της κοινωνίας, ιδίως σε σχέση με άλλες ανθρωπιστικές επιστήμες (ιστορία, κοινωνιολογία); Ποιοι είναι οι επιστημολογικοί άξονες της ανθρωπολογίας, ιδιαίτερα όσον αφορά το ρόλο της εθνογραφικής πράξης; Πώς διαμορφώνονται στην ερμηνευτική ανθρωπολογία οι έννοιες «εαυτός» και «άλλος» και πώς λειτουργούν στη διαδικασία της κοινωνικής ανάλυσης, ιδίως τώρα που η κυρίαρχη θέση του ανθρωπολόγου/εθνογράφου έναντι των συνομιλητών του έχει τεθεί υπό αμφισβήτηση και κριτική; Ποιες είναι η ηθικές και πολιτικές διαστάσεις που εγείρονται από την αμφισβήτηση της εξουσιαστικής θέσης του ανθρωπολόγου απέναντι στους πολιτισμούς που ερευνά σε μια εποχή που τα ανθρωπολογικά ερωτήματα τίθενται επίσης από ανθρωπολόγους που την προηγούμενη κιόλας γενιά ήταν ακόμη στη θέση του ερευνητικού αντικειμένου; Πώς μπορεί να χαρτογραφηθεί η σχέση ανάμεσα στην ερμηνευτική και την κειμενική ανθρωπολογία, αλλά επίσης και η μεταμορφωμένη διαδικασία κατασκευής του υποκειμένου; Τέλος, δεδομένων όλων αυτών των επιστημολογικών (αλλά και «τεχνολογικών») μεταμορφώσεων, ποιο είναι, άραγε, το μέλλον της εθνογραφίας, ως μεθόδου και ως πράξης γραφής;

Επιμέλεια-Μετάφραση: Νέννα Πανουργιά, Παύλος Κάβουρας, Στάθης Γουργουράς

Παρόν και μέλλε

CLIFFORD GEERTZ

Ο Κλίφορντ Γκερτζ είναι ο ιδρυτής και διευθυντής του Τμήματος Κοινωνικών Σπουδών στο Ινστιτούτο Ανωτάτων Σπουδών (Institute for Advanced Study) στο Πρίνστον των ΗΠΑ. Με αρχικές σπουδές στη λογοτεχνική κριτική και τη φιλοσοφία, μεταπήδησε στο χώρο των κοινωνικών επιστημών, στη διάρκεια των μεταπτυχιακών του σπουδών στο Πανεπιστήμιο Χάρβαρντ, όπου σπούδασε υπό την εποπεία του Talcott Parsons. Υπήρξε μέλος της ομάδας διεπιστημονικής μελέτης των πολιτισμών στο Πανεπιστήμιο του Σικάγο απ' όπου έφυγε το 1975 για να ενταχθεί στο δυναμικό του Ινστιτούτου Ανωτάτων Σπουδών. Έχει κάνει επιτόπια έρευνα στην Ινδονησία (Μπαλί, Ιάβα) και στο Μαρόκο. Το βιβλίο του «Η ερμηνεία των πολιτισμών» (The Interpretation of Cultures), που δημοσιεύθηκε το 1973, αποτέλεσε μια επαναστατική τομή στην ανθρωπολογική θεωρία εισάγοντας την ερμηνευτική οπτική στην κοινωνική ανάλυση. Άλλα βιβλία του περιλαμβάνουν τα «Θρησκεία της Ιάβας» (1960), «Πραματευτές και πρίγκιπες» (1963), «Το Ισλάμ υπό παρατήρηση» (1968), «Νεγκάρα: Το κράτος του θεάτρου στο Μπαλί» του 19ου αιώνα (1980), «Εντόπια γνώση» (1983), «Έργα και ζωές» (1988), «Εκ των υστέρων» (1977). Το παρόν κείμενο είναι μέρος απομαγνητοφωνημένης συνέντευξης που παραχώρησε ο Γκερτζ στη Νέννα Πανουργιά και στον Παύλο Κάβουρα, στο πλαίσιο της ανεξάρτητης παραγωγής της ΕΡΤ «Τα μονοπάτια της σκέψης». Ευχαριστούμε τους Γιάννη Κασπίρη, Κωνσταντίνο Τσουκαλά και Αντώνη Τοιάβαλο.

Το ερώτημα Τι είναι Ανθρωπολογία αποφεύγω να δώσω κάποιο γενικό χαρακτηρισμό της ανθρωπολογίας και παραπέμπω όσους ερωτούν να εντυπωθούν στο έργο των ανθρωπολόγων. Η σχέση μου με την ανθρωπολογία είναι ιδιότυπη, μάλλον περιθωριακή. Έκοντας βασική μόρφωση στη φιλοσοφία και τη λογοτεχνία, γνώρισα την ανθρωπολογία ως μεταπτυχιακές σπουδαστής στο Τμήμα Κοινωνικών Σχέσεων (Social Relations) στο Harvard, όπου στο σχετικό διεπιστημονικό πρόγραμμα σπουδών υπήρχαν τέσσερις κατευθύνσεις/τομείς σπουδών: πολιτισμική ανθρωπολογία, κοινωνιολογία, κλινική και κοινωνική ψυχολογία. Ουσιαστικά πάντως, ανακάλυψα την Ανθρωπολογία, όπως περίπου την ανακαλύπτουμε και σήμερα. Διάβασα μερικά κλασικά κείμενα και άρχισα να καταλαβαίνω περί τίνος πρόκειται. Πήγα στη μεγάλη Βιβλιοθήκη του Harvard και πήρα ένα βιβλίο - ήταν το Social Structure του G.P. Murdock - το οποίο ήταν γεμάτο από στατιστικούς πίνακες - για όποιον γνώριζε μέτρα και τη δουλειά μου, καταλαβαίναμε την αντίδρασή μου - και έτσι σύντομα εγκατέλειψα την προσπάθεια. Στη συνέχεια όμως αντιλήφθηκα ότι ανθρωπολογία δεν ήταν αναγκαστικά η ανθρωπολογία που είχα συναντήσει στο βιβλίο του Murdock. Πιστεύω λοιπόν ότι ο καλύτερος τρόπος για να καταλάβει κανείς τι είναι ανθρωπολογία είναι να πείσει κυριολεκτικά με τα μούτρα να τη γνωρίσει, γιατί η ανθρωπολογία δεν διαθέτει αυτόνομες θεωρίες και πρακτικές τις οποίες μπορεί να μάθει με γενικό και αφηρημένο τρόπο. Διαφέρει ριζικά από την εμπειρικοκρατική έρευνα των θετικών επιστημών, όπου ο ερευνητής εφαρμόζει στην πράξη ό, τι μαθαίνει στη θεωρία. Στην ανθρωπολογία μαθαίνεις και ενεργείς ταυτόχρονα. Διαβάζεις λίγα πράγματα στην αρχή, ίσα ίσα για να ξεκινήσεις. Από εκεί και πέρα κινείσαι συνεχώς μπρος-πίσω, από τη θεωρία στην πράξη.

Στην πλειονότητα του, το ανθρωπολογικό έργο εντοπίζεται, ιστορικά τουλάχιστον, στους εξής τρεις επιστημονικούς κλάδους: στην εθνολογία (ethnology), στην κοινωνική ανθρωπολογία (social anthropology) και στην πολιτισμική ανθρωπολογία (cultural anthropology). Από τους όρους αυτούς, ο όρος εθνολογία είναι παλαιότερος, χρησιμοποιήθηκε κυρίως στην Ευρώπη και σήμερα έχει αποσπαστεί διεθνώς η χρήση του. Η κοινωνική ανθρωπολογία προήλθε από τη βρετανική παράδοση της συστηματικής μελέτης των κοινωνικών θεματικών συγγένειας (kinship) και δομής (structure), ενώ η πολιτισμική ανθρωπολογία από την αμερικανική παράδοση του Franz Boas και των μαθητών του, η οποία ασχολήθηκε, στο ξεκίνημά της τουλάχιστον, με την ιστορική και πολιτισμική ανάλυση κυρίως των αυτόχθονων Ινδιάνων της Βόρειας Αμερικής. Υπάρχει ωστόσο μια ουσιαστική διακρίση μεταξύ κοινωνικής και πολιτισμικής ανθρωπολογίας, που δεν απαιτεί απλώς ιστορική και εθνική διαφορά, αλλά σχετίζεται με το τι κάνει η καθεμιά - διακρίση που έφερε στο παρελθόν, αλλά ακόμη και σήμερα εξακολουθεί να φέρνει, αντιμέτωπους ορισμένους ένθερμους υποστηρικτές των δύο σχολών. Σε αντίθεση με την μπουσική αμερικανική σχολή, για παράδειγμα, οι κοινωνικοί ανθρωπολόγοι της βρετανικής παράδοσης υποβαθμίζουν την αναλυτική χρήση του όρου πολιτισμός/πολιτισμικό μόρφωμα/κοινοποία (culture) δίνοντας έμφαση στον όρο νόημα (meaning) και ασχολούνται κυρίως με τη μελέτη των κοινωνικών δομών. Εάν επανέλθουμε στο ερώτημα «τι είναι ανθρωπολογία», αντιπαραθέτοντας κριτικά το ανθρωπολογικό έργο των δύο σχολών, διαπιστώνουμε ότι υπάρχει μια ουσιαστική επιστημολογική διαφορά ανάμεσα σ' αυτές, ανάλογα αν αντιμετωπίζουν τα φαινόμενα που μελετούν μέσα από μία απόλυτη επιστημονική λογική ή μέσα από μία σχετική προοπτική. Η πολιτισμική ανθρωπολογία και ειδικότερα η ερμηνευτική ανθρωπολογία δεν είναι σίγουρα επιστήμη, αλλά μια προοπτική - ένα θεωρητικό δηλαδή πλαίσιο για την αντίληψη της σχετικής σπουδαιότητας των ιδεών, ενεργειών και συμπεριφορών συγκεκριμένων προσώπων που απαρτίζουν συγκεκριμένες κοινωνικές ομάδες.

Στην ερμηνευτική ανθρωπολογία, και γενικότερα στην πολιτισμική ανθρωπολογία, προσπαθούμε να κατανοήσουμε πως οι ίδιοι οι άνθρωποι αντιλαμβάνονται τη ζωή τους, τι περιλαμβάνουν ο' αυτόν και τι θέλουν να κάνουν. Η ερμηνεία (interpretation) δίνει μια καλή ιδέα για το πώς οι άνθρωποι συλλαμβάνουν, για το πώς αντιλαμβάνονται τον κόσμο τους, για το τι σκέπτονται, ο, τι κάνουν, γιατί σκέπτονται ότι κάνουν έτσι, για το τι ελπίζουν ότι θα καταφέρουν κάνοντας κάτι τέτοιο: με μια κουβέντα τι σηραίνει ζωή. Δεν είναι τόσο χαοτικό όσο ακούγεται. Όλες αυτές οι ερωτήσεις εκφράζονται ως συγκεκριμένες προβληματισμοί πάνω σε θέματα που απορρέουν από τις συναντήσεις του ανθρωπολόγου με τους ανθρώπους για τους οποίους γράφει. Γενικότερα πάντως, επειδή η ανθρωπολογία έχει την τάση να επιμερίζεται, για επαγγελματικούς κυρίως λόγους - υποδιαιρείται σε οικονομική, πολιτική, ψυχολογική, ιατρική, μουσική κ.ο.κ. ανθρωπολογία, και βέβαια σε ερμηνευτική ή συμβολική ανθρωπολογία - προκύπτει για έναν κατακερματισμό με τον οποίο διαφωνώ απόλυτως - επιμένω ότι η ανθρωπολογία πρέπει να αντιμετωπίζεται σωφώς ως προοπτική: είναι δυνατόν να έχεις πολλαπλές ερμηνείες στην επιτόπια έρευνα για ένα συγκεκριμένο φαινόμενο. Αυτό ισχύει ακόμη περισσότερο στην ερμηνευτική ανθρωπολογία, η οποία αντλεί κυρίως από τη φιλοσοφική και τη λογοτεχνική πρακτική παρά από τη μηχανική και τεχνολογική επιστημονική παράδοση.

Η ερμηνευτική ανθρωπολογία (interpretive anthropology) δεν ακολουθεί την ευρύτερη, φιλοσοφική και λογοτεχνική, παράδοση της ερμηνευτικής (hermeneutics) - για παράδειγμα, δεν ασχολείται συστηματικά με το κλασικό ερμηνευτικό ζήτημα της σχέσης ανάμεσα στην αλήθεια και την πραγματικότητα. Οι δικές μου ερμηνευτικές φιλοσοφικές καταβολές προέρχονται από διαφορετικές παραδόσεις, από τον Peirce και τον Wittgenstein. Αναγνωρίζω πάντως, όπως όλοι υποθέτω, τη μεγάλη συμβολή που είχε στην ανάπτυξη της ερμηνευτικής ανθρωπολογίας η μεθοδολογική εστίαση σ' αυτό καθ' εαυτό το ζήτημα της ερμηνείας, η οποία σφειλείται κυρίως στη γερμανική ερμηνευτική παράδοση του 19ου και του 20ού α. (Dilthey, Schleiermacher, Heidegger). Η ερμηνευτική ανθρωπολογία ξεκίνησε

ηγευτικής ανθρωπολογίας

μέσα στη δεκαετία του '60. Ιδιαίτερα σημαντικό στοιχείο για την ανάπτυξη της ήταν το έργο του Levi Strauss, ο οποίος ήταν ο πρώτος που μίλησε για νοήματα, δομές και σύμβολα. Στη Γαλλία λοιπόν ήταν ο Levi Strauss και οι μαθητές του. Υστερα παρουσιάστηκαν ορισμένοι άλλοι στη Βρετανία και την Αμερική: η Mary Douglas και ο Victor Turner στην Αγγλία, ο David Schneider και εγώ στις ΗΠΑ. Ήταν ακόμη ο Edmund Leach, ο οποίος κινήθηκε ανάμεσα στους δύο αυτούς χώρους. Στο Σικάγο, όπου η ανθρωπολογία είχε βρετανικό προσαντωλισμό, με πρόεδρο του τμήματος τον Fred Egan, έναν πολύ οξυδερκή και προσδευτικό συναδέλφο, ανέλαβα μαζί με τον Schneider και άλλους να φτιάξουμε ένα ρεαλιστικό πρόγραμμα που θα προωθούσε την ιδέα για τη δημιουργία ενός νέου ανθρωπολογικού κλάδου, της συμβολικής ανθρωπολογίας. Υπήρξαν πολλές αντιδράσεις ο' αυτή την προσπάθεια, ιδίως μετά την καθιέρωσή της, από τη σχολή του πολιτισμικού υλισμού (cultural materialism) του Marvin Harris, αλλά και από τη σχολή της κοινωνικής οικολογίας (social ecology) και της εξελικτικής ανθρωπολογίας (evolutionary anthropology) του Marshall Sahlins. Τη δική μας γενιά των πρωτοπόρων διαδέχτηκε μια δεύτερη γενιά ερμηνευτικών ανθρωπολόγων, οι μαθητές μας, η οποία είχε περισσότερο κοσμοπολιστικό χαρακτήρα, σαν αποτέλεσμα της ειδικής μέριμνας που είχαμε λάβει για την εξάπλωση της ανθρωπολογίας εκτός του δυτικού κόσμου. Ως τρίτη γενιά προβάλλουν οι λεγόμενοι μεταμοντέρνοι ερμηνευτικοί ανθρωπολόγοι, οι οποίοι υποστηρίζουν ότι οι θεμελιώδεις

της ερμηνευτικής ανθρωπολογίας δεν ήταν αρκετά κριτικοί και ριζοσπάστες, ανθρωπολόγοι όπως ο George Marcus, ο Michael Fischer και άλλοι. Ετσι λοιπόν μπορούμε να πούμε ότι η ερμηνευτική ανθρωπολογία ξεκίνησε ως κριτική άλλων πραγμάτων και σήμερα έχει γίνει αντικείμενο κριτικής εκ των έσω.

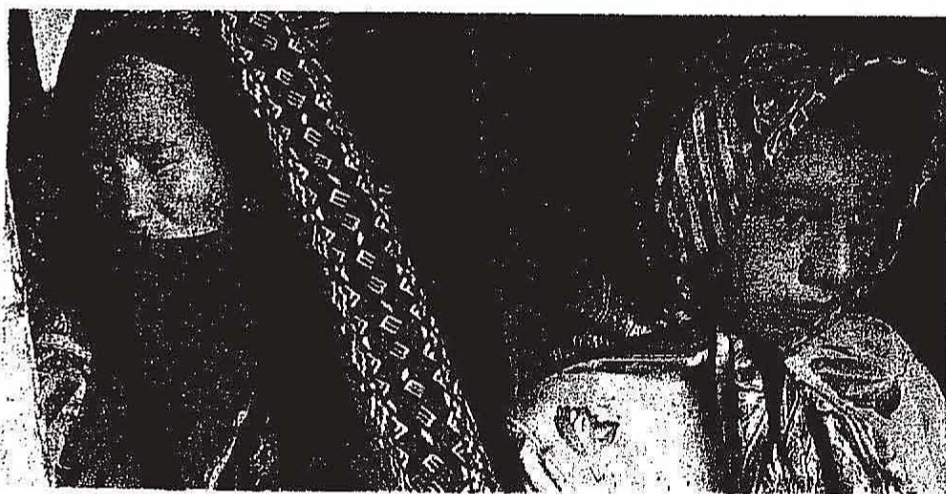
Στην επίποπη έρευνα οφειλονται πολλές από τις ιδιαιτερότητες της ανθρωπολογικής προσοπτικής. Επίποπα έρευνα έχω κάνει σε δύο κυρίως χώρες, στην Ινδονησία και στο Μαρόκο. Η επιλογή μου αυτή υπήρξε ριζοσπαστική για την εποχή της. Προσπάθησα να συγκρίνω δύο μη δυτικές κοινωνίες για να δείξω τις ομοιότητες και τις διαφορές τους, συμβάλλοντας κατ' αυτό τον τρόπο στη διεύρυνση της προσοπτικής των συμπατριωτών μου Αμερικανών ώστε να κατανοήσουν τις πολιτισμικές αποκρώσεις των κοινωνιών αυτών. Η διάκριση ανάμεσα στον εαυτό, στο πρόσωπο και την προσωπικότητα, η οποία κυριαρχεί στα εθνογραφικά έργα της ερμηνευτικής ανθρωπολογίας, είναι ιδιαίτερα ισχυρή στην Ιάβα και εκφράζεται με πολλούς τρόπους, συνήθως ως αναπαράθεση μεταξύ του βιολογικού εαυτού και της πολιτισμικής προσωπικότητας, μεταξύ εσωτερικότητας και εξωτερικότητας της ανθρωπίνης ύπαρξης, μεταξύ δημόσιας συμπεριφοράς και ένα είδος φαινομενολογικού ενδιαφέροντος για τον εαυτό, μεταξύ, τελικώς, αισθήματος και νοήματος. Οι παρατηρήσεις αυτές προέρχονται κατ' ευθείαν από το πεδίο. Ετσι, ενώ υπάρχουν κοινωνιολόγοι που αντιμετωπίζουν θεωρητικά τουλάχιστον τους ανθρώπους ως βιολογικά όντα, οι ίδιοι οι άνθρωποι, που ζουν εκεί έξω στον κόσμο, δεν α-

χρησιμοποιείται συχνά με μεταφορικό τρόπο σαν αναλογία, σαν μια αντιστοιχία. Για παράδειγμα, εάν επανέλθουμε στη διάκριση μεταξύ προσώπου και προσωπείου, μπορούμε να παρατηρήσουμε ότι οι άνθρωποι αντιλαμβάνονται ο ένας τον άλλο μέσα από τις ιστορίες που φτιάχνουν για τους εαυτούς τους και τους άλλους, δηλαδή μέσα από μια διαδικασία παραγωγής κειμένων, μια κειμενοποίηση (textualization). Αυτή η προσωπική και κοινωνική κειμενοποίηση δεν σταματά ποτέ, είναι σύμφυτη με την ανθρώπινη έκφραση και επικοινωνία. Φτιάχνοντας μια ιστορία, ένα κείμενο για ένα πρόσωπο, το κάνεις πάντως έχοντας απέναντί σου ένα κοινό από άλλους ανθρώπους, δεν μπορείς να κατασκευάσεις τον εαυτό σου μοναχός! Ας μην ξεχνάμε ότι η ερμηνευτική ανθρωπολογία έχει πρακτικό χαρακτήρα.

Μία από τις κριτικές τις οποίες έχει δεχτεί η ερμηνευτική ανθρωπολογία είναι ότι παραμελεί συστηματικά να ασχοληθεί με ζητήματα κοινωνικής και πολιτικής ισχύος και ότι εξαλείφει την ηγεμονική διάσταση αισθητικοποιώντας τα πολιτισμικά φαινόμενα που διερευνά. Δεν συμφωνώ. Μελέτες για τη σχέση μεταξύ πολιτικής και πολιτισμού υπάρχουν πολλές. Αυτό που δεν έχει ίσως γίνει είναι να υιοθετήσει η ερμηνευτική ανθρωπολογία την ειδική θεωρία του Foucault για τη δημιουργία υποκειμένων που παράγουν και αναπαράγουν μορφές κυριαρχίας.

Στο πλαίσιο της αυτοκριτικής που διεξάγει η τρίτη γενιά ερμηνευτικών ανθρωπολόγων κυριαρχεί η έννοια αναστοχασμός/αναθεώρηση (reflexivity). Σίμμερ, στην ερμηνευτική ανθρωπολογία καθέναν αναγνωρίζει ότι πρέπει να συμπεριλάβει τον εαυτό του στον κόσμο που περιγράφει, και αυτό ακριβώς κάνουμε. Να σας δώσω ένα γλαφυρό παράδειγμα. Όταν κυκλοφόρησε πρόσφατα στην Ινδονησία, σε μετάφραση, ένα βιβλίο μου στο οποίο περιγράφω την κοινωνική ιστορία της πόλης όπου έζησα με αλλοιωμένα τα ονόματα των ανθρώπων που εμφανίζονται ο' αυτό, ένας από τους πληροφόρητους μου το πήρε, το φωτοτύπησε και το μοίρασε σε όλους εκείνους των οποίων τα ονόματα αναφέρονταν μέσα στο βιβλίο. Είχε μεγάλη πλακά! Αλλά το σημαντικό με αυτό που έγινε είναι ότι μας δείχνει ότι στην υπόθεση αυτή υπήρχαν κάποιιο πραγματικοί άνθρωποι και ότι επίσης κάποιιο πραγματικός άνθρωπος τους περιέγραφε πραγματικά, δηλαδή ουσιαστικές σχέσεις που λειτουργούν άμεσα: πως ό,τι ήταν μέσα στο κείμενο δεν το έζησα στο φεγγάρι, αλλά μέσα στην καρδιά της πόλης που περιέγραφα. Η ιδέα ότι είμαστε κάπου, σε κάποιο μέρος, και από εκεί γράφουμε, η ιδέα του μετέχοντα παρατηρητή (situated observer), είναι νομίζω μια σημαντική διάσταση της αναστοχαστικής λειτουργίας. Για να γίνει κατανόητο το κείμενο που θα φτιάξουμε, για να βγάζει νόημα, για να είναι αναγνώσιμο πρέπει να στηρίζεται στην αναστοχαστική συμμετοχική αφήγηση. Στην ερμηνευτική ανθρωπολογία, όπως και στη λογοτεχνία, αφηγητής μπορεί να είναι ένα ή περισσότερα πρόσωπα ή προσωπεία: αφηγητές που αφηγούνται άλλες αφηγήσεις. Μιλάμε επομένως για προβλήματα που αφορούν την παραγωγή κειμένων και όχι για προβλήματα ορολογίας. Για το πως είναι δυνατό να γίνει ένα κείμενο στο οποίο ο συγγραφέας να είναι ορατός, αναγνωρίσιμος.

Η ερμηνευτική ανθρωπολογία ασχολείται συστηματικά πλέον με το φαινόμενο της παγκοσμιοποίησης, και ειδικότερα με την περίπτωση της τεχνολογίας. Το ζήτημα της τεχνολογίας είναι πολύ σοβαρό, διότι βρισκόμαστε όλοι πλέον μέσα σε ένα κοινό τεχνολογικό περιβάλλον. Τα αντικείμενα ο' αυτό το περιβάλλον συνδέονται άμεσα με τους ανθρώπους, περισσότερο από κάθε άλλη εποχή. Ετσι, δεν είναι δυνατό να αντιμετωπίσουμε την τεχνολογία απλώς σαν ένα υπόβαρο, σαν ένα πλαίσιο ή σαν μια βάση πάνω στην οποία στηρίζεται η κοινωνία. Η τεχνολογία είναι ενσωματωμένη στο ερμηνευτικό μας οικοδόμημα (structure). Και αυτό είναι κάτι που μόλις τώρα αρχίζουμε να αντιμετωπίζουμε, μια ιδέα πάνω στην οποία έχουμε αρχίσει να δουλεύουμε συστηματικά. Δεν βλέπουμε πια την τεχνολογία σαν ένα μέσο ή σαν ένα εργαλείο, αλλά σαν έναν ενεργό παράγοντα μέσα στην κοινωνία. Η αλλαγή αυτή έχει γίνει ήδη αναλλήτη. Αυτό που χρειαζόμαστε να γίνει - και γίνεται σίγα σίγα - είναι το πως θα χειριστεί κάποιος αυτή την προσωπική, πως θα συζητήσει γύρω από την τεχνολογία και τη νέα κατάσταση που αυτή δημιουργεί - με άλλα λόγια, αυτό που χρειαζόμαστε είναι να δούμε πως θα φτιάξουμε κείμενα για την τεχνολογία και τον κόσμο της

Καθώς η παγκόσμια συνδιαλλαγή μεταξύ πολιτισμών μεταμορφώνεται

όσο ο κόσμος γίνεται ολοένα και περισσότερο διεθνικός, η ανθρωπολογική γνώση επίσης αναδημιουργείται σε πεδίο ποικίλων συμμετοχών, μεταφράζοντας όχι μόνο γλώσσες και πολιτισμούς, αλλά και εσωτερικά όρια κάθε είδους

ντυλινθάνονται τον εαυτό τους κατ' αυτό τον τρόπο αλλά μέσα από ποικίλες ενέργειες και καταστάσεις, μέσα από την εμπρακτική συμμετοχή τους στο θέατρο, στο μύθο, στις επιδεικτικές παρελάσεις κ.λ.λ., σε σχέση με κάτι συγκεκριμένο τελοσπάντων. Κάθε κοινωνία αντιλαμβάνεται το ζήτημα της ετερότητας με διαφορετικό τρόπο. Για παράδειγμα, ως πάρομο και πάλι την Ιάβα και το Μαρόκο. Στην Ιάβα κυριαρχεί το ιδίωμα της πολιτισμικής ιεραρχίας - θρησκευτική, κοινωνική και πολιτική: εκεί οι άνθρωποι τείνουν να υποτασσούν διαφορές ως προς το κοινωνικό κύρος και την κοινωνική θέση, που συνδέουν κληρονομικά με τους θεούς, ενώ υποθαμνίζουν τις έμφυλες διαφορές μεταξύ ανδρών και γυναικών. Αντίθετα, στο Μαρόκο μπορεί να κάνει κανείς λόγο για δύο διαφορετικές διαφορές μεταξύ ανδρών και γυναικών. Ετσι, το χειρότερο πράγμα που θα μπορούσε να συμβεί σε ένα Γκιανέζο, λόγω της πολιτισμικής ιεραρχίας μέσα στην οποία ζει, θα ήταν να διαλογισθεί σε μια ζωώδη (κυριολεκτικά, δηριώδη) κατάσταση ύπαρξης. Η αμοιμμία δεν θεωρείται καλό πράγμα, αλλά δεν έχει την αρνητική φόρτιση που μεταφέρει η ζωώδης προσοπτική. Αντίθετα, στο Μαρόκο η ενδογαμία αποτελεί σημαντικό πολιτισμικό πρόβλημα με ορισμένες ηθικές και κοινωνικές επιπτώσεις για τα πρόσωπα που συνάπτουν τέτοιες σχέσεις, τόσο για τα ίδια τα άτομα όσο και για τις κοινωνικές ομάδες των συγγενών που τα άτομα αυτά εκπροσωπούν.

Στην ερμηνευτική ανθρωπολογία δίνεται ιδιαίτερη έμφαση στη διαδικασία της γραφής. Η έννοια κείμενο